

Brothætt lýðræði

Kjallari

Dorvaldur Gylfason

Niðurlægning heilla þjóðþinga er ekki tíður vandi í lýðræðisríkjum. Heimsbyggðin hefur síðustu vikur staðið forviða frammi fyrir atganginum á Bandaríkjaþingi, þar sem illskettur og ofstæksifullur minni hluti repúblikana reyndi fram á elleftu stundu að knýja Bandaríkjustjórn í greiðsluþrot með óyfirsjáanlegum alleiðingum fyrir efnahagslífi landsins og heimsins. Repúblikanar heimtuðu, að lýðræðislegar ákvarðanir, sem þegar höfðu verið teknar um heilbrigðistryggingar handa fátæku fólki, yrðu afturkallaðar, ella myndu þeir keyra ríkissjóð í prot. Í New York Times segja fastir dálkahöfundar, að þjóðaröryggi Bandaríkjanna stafi meiri hættu af þinginu í Washington en af al-Kaída.

Það mátti þingð þó eiga, að faeinir skylduræknir repúblikanartókuhöndum saman við demókrata um að varna stórslysi. Það tókst. Höfundar bandarísku stjórnarskrárinnar sáu við vandanum 1776. Fulltrúadeild Bandaríkjaþings, sem varð sér til svo stórfelldrar minnkunar, er endurkjörin í heilu lagi á tveggja ára fresti. Þrír af hverjum fjórum kjósendum segjast nú skv. könnunum ekki vilja sjá neinn af þingmönnum repúblikana framur. Verða kjósendur búnir að gleyma því í þingkosningunum að ári? Kannski ekki. Repúblikanar hafa margir haft þann háttinn á undangengin ár að sigra keppinauta sína í kosningum með því að lofa löubanni eem fösturevðin-

um og nýta sigurinn til að létta sköttum af auðmönnum án þess að hrólla við föstureyðingum. Thomas Frank lýsir repúblikönum með áhrifarikum hætti í bókum sínum *What's the Matter with Kansas* (2005) og *The Wrecking Crew* (2009).

Og Sigtryggur vann

Framganga sjálfstæðismanna og framsóknarmanna á Alþingi á síðasta kjörtímabili var keimlík framgöngu repúblikana. Minni hlutinn í stjórnarandstöðu hafði sitt fram í hverju málinu á eftir öðru með málþöfi og örurum spellvirkjum. Traustid, sem kjósendur bera til Alþingis skv. mælingum Capacent, fór niður í 9%. Nýkjörð Alþingi nýtur trausts 14% kjósenda skv. sömu mælingum: 86% kjósenda vantreysta Alþingi. Grófast var framganga Sjálfstæðisflokksins og Framsóknar í stjórnarskrármálinu. Byrjum á Framsókn.

Fyrir alþingiskosningarnar 2009 sagði Framsókn í auglýsingu:

„Meginrökkin fyrir stjórnlagabingi eru þau að gefa þjóðinni tækifæri til að endurskoða stjórnskipun landsins. Það var ætlunin við stofnun lýðveldis. Því standast ekki andmæli um að stjórnlagabing taki vald frá alþingismönnum sem eru nú einráðir um stjórnarskrána. Þingmenn hafa á undanföllum 65 árum ekki getað sæst á meiriháttar breytingar á stjórnarskrá auk þess sem Framsóknarflokkurinn hefur fært þau rök fyrir tillögu sinni um stjórnlagabing að óeðlilegt sé að Alþingi ákveði sína eigin starfslýsingu og tengi sín við ríkisstjórn, dómstóla o.s.frv. Aldur stjórnarskrárinnar, 130 ár, er því ekki meginástæðan fyrir stjórnlagabingi. Andstæðingar stjórnlagabingis vilja að það sé ráðgefandi. Þeir

Engan þarf að undra, að Framsókn skuli hafa logið sig til valda á ný með lofordum um að létta skuldabyrðar heimilanna.

óttast völd þess. ... Framsóknarflokkurinn vill að ný og nútímaleg stjórnarskrá verði samin af stjórnlagabingi þar sem eiga sæti þjóðkjörnir fulltrúar, að skerpt verði á aðskilnaði löggjafar- og framkvæmdavalds og ráðherra gegni ekki þingmennsku.“

Framsókn gerði þessar frómu kröfur um nýja stjórnarskrá að skilyrði fyrir stuðningi flokksins við minnihlutastjórn Samfylkingarinnar og Vinstri grænna í febrúar 2009. Ferill málsins var síðan í öllum aðalatriðum eins og Framsókn lagði upp með. Og Framsókn sveik: hún sneri bakinu við eigin afkvæmi. Engan þarf að undra, að Framsókn skuli hafa logið sig til valda á ný með lofordum um að létta skuldabyrðar heimilanna.

Ferill Sjálfstæðisflokksins í stjórnarskrármálinu er sama marki brenndur. Í ályktun landsfundar flokksins 2009 segir: „Lögd er áhersla á mikilvægi þess að vandað sé til verka við breytingar á stjórnarskrá og tryggð sé aðkoma þjóðarinnar.“ Mjög var vandað til verka eins og umsgagnir fjölmargra fræðimanna innan lands og utan vitna um. Svanur Kristjánsson, prófessor í stjórnmálafraeði, kallar frumvarp stjórnlagaráðs „eit merkilegasta skjal sem til hefur orðið í allri stjórnmálasögu landsins.“

Og aldrei hefur nokkur þjóð haft jafnbæina aðkomu að gerð nýrrar stjórnarskrár eins og varð hér heima fyrir tilstilli þjóðfundar, sem boðað var til m.a. að frumkvæði sjálfstæðismanna á Alþingi, og einnig með því að fjöldi fólks nýtti sér vefsetur stjórnlagaráðs með því að beina þangað fjölda skriflegra erinda og athugasemda, þegar frumvarpið var í smíðum fyrir opnum tjöldum. Enda reyndist frumvarpið njóta yfirgnæfandi stuðnings í þjóðaratkvæðagreiðslunni, sem Sjálfstæðisflokknum og Framsókn mistókst að koma í veg fyrir þrátt fyrir itrekaðar tilraunir.

Skylda Alþingis

Á sunnudaginn kemur verður eitt ár liðið frá þjóðaratkvæðagreiðslunni 20. október 2012. Í henni lýstu 2/3 hlutar kjósenda sig fylgjandi frumvarpi stjórnlagaráðs að nýrri stjórnarskrá. Myndarlegur meiri hluti kjósenda lýsti sig einnig fylgjandi einstökum ákvæðum frumvarpsins, sem Alþingi spurði um, svo sem um auðindir í þjóðareigu (83% sögðu já), beint lýðræði (73%), persónukjör (78%) og jafnt vægi atkvæða (67%).

Margar stjórnarskrámfendrir skipaðar þingmönnum hafa reynt að koma sér saman um endurskoðun stjórnarskrárinnar frá 1944. Allar tilraunir þeirra hafa farið út um þúfur. Eina nefndin, sem skilaði af sér fullbúnu frumvarpi að nýrri stjórnarskrá, og það einum rómi, var stjórnlagaráð, kosið af þjóðinni og skipað af Alþingi. Alþingi ber að fara að skýrum vilja kjósenda eins og hann birtist í þjóðaratkvæðagreiðslunni 20. október 2012. Ef Alþingi breytir skyldu sinni, getur Ísland ekki lengur talizt vera fullburða lýðræðisríki. ■